

LA IGUALTAT EN JOC

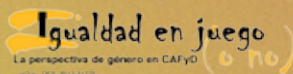
GUIA DE BONES
PRÀCTIQUES DE GÈNERE
EN ELS ESTUDIS DE LA
FAMÍLIA DE LES CIÈNCIES
DE L'ACTIVITAT FÍSICA
I DE L'ESPORT
(CAFE)

INEFC

Institut Nacional
d'Educació Física
de Catalunya

 Generalitat
de Catalunya

COPLEFC

Col·legi de Professors de l'Activitat
Física i de l'Esport de Catalunya

LA IGUALTAT EN JOC

—

GUIA DE BONES PRÀCTIQUES
DE GÈNERE EN ELS ESTUDIS
DE LA FAMÍLIA DE LES CIÈNCIES
DE L'ACTIVITAT FÍSICA I DE L'ESPORT
(CAFE)

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Soler i Prat, Susanna, autor

La Igualtat en joc : guia de bones pràctiques de gènere en els estudis de la família de les ciències de l'activitat física i de l'esport (CAFE)

Bibliografia

ISBN 9788439396826

I. Serra Payeras, Pedrona, autor II. Vilanova Soler, Anna, autor III. Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya IV. Títol

1. Educació física – Diferències entre sexes 2. Ciències de l'esport – Diferències entre sexes 3. Diferències entre sexes en l'educació 4. Igualtat entre els sexes 159.922.1:796.4

316.647.82-055.2:37

342.722/.724-055.1/.3

© Primera edició 2018

Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya

Departament de la Presidència

Generalitat de Catalunya

Direcció i redacció:

Susanna Soler Prat

Pedrona Serra Payeras

Anna Vilanova Soler

Disseny gràfic:

Jorge Surroca Sallarés

Editorial INDE

ISBN INEFC 978-84-393-9682-6

ISBN INDE 978-84-9729-377-8

Dipòsit legal

DL B3841-2018

Imprès a Espanya

Aquesta guia s'ha elaborat en el marc del projecte d'investigació *La igualtat en joc: la (no) presència de les dones i la perspectiva de gènere en els estudis de la família de l'Activitat Física i de l'Esport*, finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat mitjançant el Programa Nacional de Projectes d'Investigació Fonamental I+D+i 2012 (DEP2012-31275) i amb el suport del programa de beques predoctorals PINEFC (2012) i amb el suport de COPLEFC.

Ha dirigit el projecte la Dra. Susanna Soler, i han format part de l'equip de treball: la Dra. Pedrona Serra i la Dra. Anna Vilanova (INEFC Barcelona, Univ. de Barcelona); la Dra. María José Camacho (Univ. Complutense de Madrid); la Dra. Marta Moragas (Univ. Ramon Llull); la Dra. Ana Rey (Univ. de Vigo); la Dra. Maria Prat (Univ. Autònoma de Barcelona); la Dra. Beatriz Garay i la Dra. Maria Teresa Bizcarra (Univ. del País Basc). També hi han col·laborat investigadores internacionals com la Prof. Gertrud Pfister (Univ. de Copenhaguen), la Prof. Ilse Hartmann-Tews (Deutsche Sporthochschule Köln), la Prof. Anne Flintoff (Leeds Beckett University) i la Prof. Susanna Hedenborg (Universitat de Malmö).

Els resultats del projecte es van presentar i discutir al taller «*La igualtat en joc: què podem fer des dels estudis de CAFE?*», celebrat a Barcelona el juny de 2016, en què es van reunir especialistes de més de vint-i-cinc universitats estatals i europees. Per a la redacció d'aquesta guia, s'han recollit les aportacions fetes en el marc d'aquesta trobada per part de: la Dra. Pilar Martos (Univ. de Granada); la Dra. Joaquina Castillo (Univ. de Huelva); la Dra. M. José Mosquera i la Dra. Cristina López (Univ. de La Corunya); la Dra. Teresa Lleixà (Univ. de Barcelona); el Dr. Pere Lavega (INEFC - Univ. de Lleida); la Dra. Jana Gallardo (Univ. Camilo José Cela); la Dra. Uxue Fernández (Univ. Deusto); la Sra. Eva Gómez (Univ. Pompeu Fabra); el Dr. Joaquín Piedra (Univ. de Sevilla); la Dra. María Martín (FCAFYD - INEF - Univ. Politècnica de Madrid); la Dra. Montse Martín i la Dra. Catí Lecumberri (Univ. de Vic - Univ. Central de Catalunya); la Dra. Ainhoa Azurmendi (Univ. del País Basc).

El conjunt de resultats de la investigació es poden consultar a:

<https://inefcgiseafe.com/publicacions/projectes-memories/igualdad-en-juego/>

_ Autores:

Susanna Soler Prat

Pedrona Serra Payeras

Anna Vilanova Soler

índice

8	_ Presentació
8	Agents de canvi
9	Objectius generals
9	Eixos d'actuació
10	_ Introducció
10	A què ens referim quan parlem de perspectiva de gènere?
11	Marc legal
12	Situació actual
18	_ Eix 1. Imatge dels estudis i les professions de la família de l'activitat física, l'educació física i l'esport: promoció amb perspectiva de gènere
19	Objectius específics
20	Accions
21	Alguns exemples i recursos
22	_ Eix 2. Estratègies organitzatives en les institucions educatives i de formació
23	Objectius específics
24	Accions
27	Alguns exemples i recursos
30	_ Eix 3. El professorat: des de l'àmbit universitari als cicles formatius i a l'educació física de primària i secundària
31	Objectius específics
32	Accions
33	Alguns exemples i recursos
38	_ Indicadors per al diagnòstic inicial i el seguiment
39	Estructura i organització
40	Docència
41	Investigació
42	_ Bibliografia

_ Presentació

La promoció de la igualtat efectiva entre dones i homes i la ruptura dels estereotips de gènere en l'activitat física, l'educació física i l'esport són encara alguns dels grans reptes de la nostra societat en ple segle XXI.

La universitat, així com tots **els centres de formació** vinculats a l'activitat física, l'educació física i l'esport, **tenen un paper clau com a agents de canvi i de transformació** dels models i de les relacions de gènere a partir de les seves funcions de formació de professionals, d'investigació i de transferència de coneixement.

Aquesta guia es dirigeix a totes aquelles institucions educatives i esportives, de tots els nivells de formació (primària, secundària, professional o universitària), que pretenen incorporar i desenvolupar la perspectiva de gènere a les seves agendes i intervencions. Amb aquest propòsit, es proporciona informació sobre els aspectes clau que tant els equips directius com el professorat han de tenir en compte a l'hora de planificar i implementar els seus programes de formació, la seva actuació quotidiana i la seva forma de comunicació.

_Agents de canvi

Àmbit universitari

- Centres universitaris.
- Grups d'investigació.

Àmbit educatiu

- Centres escolars de formació professional: cicles formatius.
- Centres escolars d'Educació Primària i Secundària: àrea d'Educació Física.

Àmbit esportiu

- Federacions nacionals.
- Federacions autonòmiques.

Àmbit professional

- Consejo General de Colegios Profesionales de la Educación Física y del Deporte - COLEF.
- Colegios Autonómicos de Profesionales de la Educación Física y del Deporte (COPLEFs).
- Entitats associatives i comercials vinculades a l'activitat física i l'esport.

_Objectius generals

Mitjançant aquesta Guia de bones pràctiques es pretén:

- Sensibilitzar els equips directius i el professorat dels centres docents perquè incorporin la perspectiva de gènere de forma integral i transversal en la seva organització i en els seus plans d'estudi;
- Generar una nova imatge social dels centres de formació vinculats a l'educació física, l'activitat física i l'esport per transformar la concepció estereotipada que el jovent té sobre aquests estudis, en tots els nivells;
- Impulsar noves estratègies organitzatives i de promoció per fomentar la igualtat efectiva i frenar la tendència a la masculinització dels estudis;
- Oferir eines al professorat per a la incorporació de la perspectiva de gènere en la seva activitat docent i investigadora;
- Fomentar una orientació acadèmica i professional no sexista en l'àmbit de l'activitat física i l'esport.

_Eixos d'actuació

Eix 1.

Imatge dels estudis i les professions de la família de l'Activitat Física, l'Educació Física i l'Esport: promoció amb perspectiva de gènere.

Eix 2.

Estratègies organitzatives en les institucions educatives i de formació esportiva.

Eix 3.

Professorat de l'àmbit universitari, de cicles formatius i d'Educació Física de primària i secundària.

Introducció

A què ens referim quan parlem de perspectiva de gènere?

Perspectiva de gènere és sinònim d'enfocament, visió o mirada de gènere o feminista. Aquesta mirada no és exclusiva de les dones ni es dirigeix únicament a elles, sinó que contribueix a l'enfortiment d'un model democràtic en què la reivindicació d'unes relacions més justes beneficia tant els homes com les dones, en tota la seva diversitat (Fontecha, 2006).

D'acord amb els plantejaments de Donoso i Velasco (2013), posicionar-se en la perspectiva de gènere implica analitzar de manera crítica les formes en què el sistema social delimita espais i recursos per a homes i dones i en condiona les eleccions, així com la forma en què l'ordre simbòlic i real de gènere jerarquitzava allò que es considera masculí per damunt del que es considera femení.

“Mirar la realitat amb perspectiva de gènere és aspirar a redefinir les regles del joc (...)”

(Donoso i Velasco, 2013, p. 75)

Marc legal

La incorporació de la perspectiva de gènere en els estudis de la família de les Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport està avalada per **diferents disposicions legals que promouen la igualtat entre homes i dones**.

La Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva entre dones i homes, en l'article 24, relatiu a la integració del principi d'igualtat en la política d'educació, adjudica a les administracions educatives el poder de desenvolupar actuacions dirigides a: atendre en els currículums de totes les etapes educatives el principi d'igualtat entre dones i homes; integrar l'estudi del principi d'igualtat i aplicar-lo en els cursos i programes per a la formació inicial i permanent del professorat; eliminar i rebutjar qualsevol comportament i contingut sexista, i eliminar els estereotips que suposin una discriminació entre dones i homes. També presta atenció al desenvolupament de projectes i programes dirigits a fomentar el coneixement i la difusió entre el professorat dels principis de coeducació i d'igualtat efectiva.

L'article 25 d'aquesta mateixa llei centra l'atenció en l'educació superior, i estableix la inclusió d'ensenyaments en matèria d'igualtat en els plans

d'estudi universitaris, així com la creació de postgraus específics i la realització d'estudis especialitzats en la matèria. D'altra banda, l'article 29 presta atenció a la política sectorial en matèria d'esports i estableix que tots els programes públics que desenvolupen l'esport han d'incorporar el principi d'igualtat real i efectiva entre homes i dones, tant en el disseny com en l'execució.

Així mateix, en relació amb l'àmbit universitari i d'acord amb aquest marc legal, el govern presenta una altra norma jurídica, la Llei Orgànica 4/2007, de 12 d'abril, d'Universitats, per la qual es modifica la Llei Orgànica 6/2001, de 21 de desembre, d'Universitats. En aquesta llei, es fa especial referència a la igualtat entre homes i dones i a la inclusió de la perspectiva de gènere, que considera un aspecte rellevant que cal tractar a les universitats. L'article 46 recalca els drets i deures de l'alumnat pel que fa a l'especificació de «la igualtat d'oportunitats i la no discriminació per raó de sexe, raça, religió o discapacitat o qualsevol altra condició o circumstància personal o social en l'accés a la universitat...» i s'hi afegeix el dret a rebre un tractament no sexista. Així mateix, en l'article 41, sobre el foment de la investigació, es recalca que els equips d'investigació han de

procurar desenvolupar la seva carrera professional fomentant una presència equilibrada de dones i homes en tots els seus àmbits.

Per desenvolupar aquest marc normatiu, el Reial Decret 1393/2007, de 29 d'octubre, pel qual s'instaura l'ordenació dels ensenyaments universitaris oficials, estableix que la formació de qualsevol activitat professional ha de contribuir al coneixement i desenvolupament dels principis d'igualtat entre dones i homes. Al capítol I, s'insisteix que cal incloure, en els plans d'estudi pertinents, ensenyaments relacionats amb el respecte als drets fonamentals i d'igualtat entre homes i dones. En el cas de la formació del professorat, la seva inclusió es considera totalment necessària i urgent per promoure, des del nivell preescolar fins a l'universitari, canvis en les pràctiques sexistes (Aristizabal i Vizcarra, 2012).

D'altra banda, la normativa vinculada a l'àmbit esportiu també recull la perspectiva de gènere. Un exemple és la Llei 3/2008, sobre les professions de l'esport de Catalunya. Concretament, en l'article 9, sobre els principis i deures en l'exercici professional de l'esport, s'obliga els professionals a promoure totes aquelles condicions que afavoreixin la igualtat efectiva de les dones en l'esport, a donar suport a la seva lliure incorporació a la pràctica esportiva a tots els

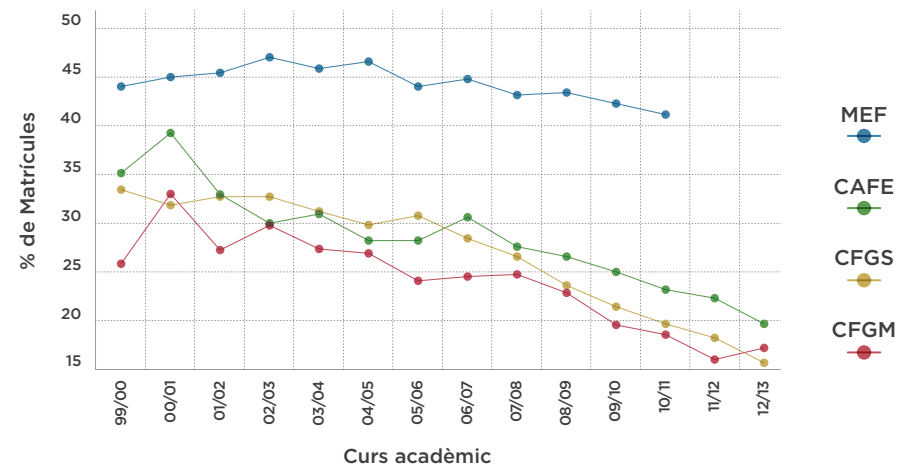
nivells i a evitar qualsevol tipus de discriminació. A l'article 16, lletra n), sobre la comissió assessora de les professions de l'esport, s'esmenta que una de les finalitats bàsiques d'aquesta comissió ha de ser realitzar propostes als diferents organismes competents en matèria esportiva sobre les necessitats formatives dels diversos sectors professionals de l'esport perquè incorporin els valors de la coeducació, la perspectiva de gènere i el reconeixement de les aportacions de les dones en les diferents àrees de coneixement.

_ Situació actual

Des de fa més d'una dècada, la presència de dones estudiant en les universitats espanyoles és lleugerament superior que la dels homes (el curs 2014-2015, el 54,3 % dels estudiants eren dones). Ara bé, els percentatges difereixen considerablement en certs àmbits de coneixement. Segons les dades que ofereix el Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (2015), durant el curs 2014-2015 el percentatge de dones matriculades a la branca de les Ciències Socials i Jurídiques va ser del 60 %; en Enginyeries i Arquitectura, del 25,8 %; en Arts i Humanitats, del 61,1 %; en Ciències de la Salut, del 69,4 %, i en Ciències, del 51,2 %. **Tot i la major presència femenina en el sector universitari, encara hi ha branques clarament masculinitzades**, com la d'Enginyeries i Arquitectura.

La matriculació de dones en els diferents estudis de la família de l'activitat física i l'esport segueixen aquesta tendència. Les dades de cicles formatius de grau mitjà (CFGM) i grau superior (CFGS), Magisteri d'Educació Física (MEF) i

Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport (CAFE) del territori català (gràfic 1) mostren que el percentatge de dones matriculades s'ha anat reduint els últims vint anys (Serra, 2016).

Gràfic 1. Evolució del percentatge de dones matriculades als estudis de la família de l'Activitat Física, l'Educació Física i l'Esport a Catalunya. Font: Serra (2016)

Segons García Ferrando i Llopis (2017), la pràctica d'activitats físicoesportives entre les dones ha augmentat i el sistema esportiu s'ha transformat en múltiples activitats i formats. Es constata, per tant, que **les dones han anat accedint a la pràctica esportiva mitjançant una pràctica molt més associada a l'oci, l'estètica o la salut**

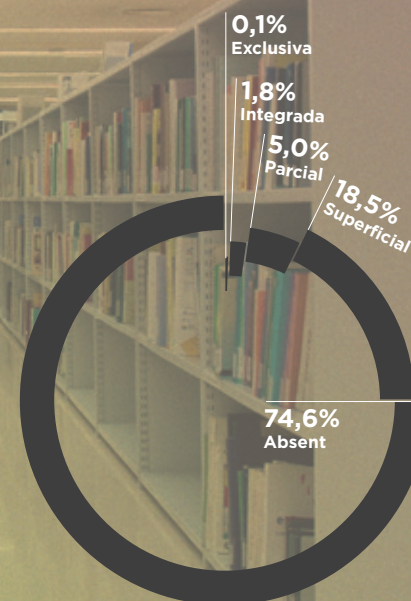
que a les activitats de competició.

La seva incorporació al sistema esportiu, doncs, ha fet possible el sorgiment d'altres maneres de fer i entendre l'esport i l'activitat física, que ara és més diversificat (Puig, 1999). Ara bé, en els estudis de la família de l'Activitat Física i de l'Esport no s'observa cap progrés ni transformació.

A més, quan es valora la incorporació de la perspectiva de gènere en els plans d'estudi tal com indica la llei, es constata que encara queda molt camí per recórrer. A pesar del marc legal establert, són diverses les veus que manifesten un balanç poc positiu pel que fa a la inclusió real de la perspectiva de gènere en la formació universitària (Verge i Cabruja, 2017), i especialment en aquelles titulacions més vinculades a l'àmbit educatiu (Anguita i Torrego, 2009; Aristizabal i Vizcarra, 2012; Donoso i Velasco, 2013). **L'àmbit universitari es caracteritza** per la poca o nul·la consciència i sensibilitat sobre el tema, és a dir, **per la «ceguera en matèria de gènere» per part del professorat (Donoso i Velasco, 2013).**

Aquesta situació també s'ha confirmat en l'àmbit de les Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport a Espanya. Segons l'estudi realitzat, **el 74,6 % dels materials curriculars no incorporen la perspectiva de gènere** i el 18,5 % ho fan de forma superficial, és a dir, de forma molt genèrica i sense evidències que es posi en pràctica a les assignatures (Serra, 2016).

En conjunt, les dades revelen un descens crític de la presència de dones en els estudis de la família de l'Activitat Física, l'Educació Física i l'Esport, així com una presència pràcticament anecdòtica de la perspectiva de gènere en la formació dels futurs i de les futures professionals.

Gràfic 2. Incorporació de la perspectiva de gènere als materials docents de CAFE a Espanya. Font: Serra (2016)

_ Eix 1.

Imatge dels estudis i les professions de la família de l'Activitat Física, l'Educació Física i l'Esport: promoció amb perspectiva de gènere

El desenvolupament, la promoció i la divulgació d'**una imatge corporativa molt més diversificada**, allunyada dels tòpics de la professió i més conforme a les necessitats i interessos de les joves, és un requisit imprescindible per aturar i revertir la tendència descendent de l'interès de les noies per aquests estudis. En l'imaginari col·lectiu, sovint s'associen els nostres estudis a les activitats esportives considerades tradicionalment com masculines i al model d'esport de rendiment, tot i que la formació acadèmica i les sortides laborals dels estudis de la família de CAFE són molt més àmplies i diverses.

Així mateix, les imatges d'homes i dones en tots els instruments de promoció i comunicació tenen una repercussió important en la percepció que nois i noies tenen sobre qui encaixa i qui no en els estudis, i s'hi poden identificar o no. Per aconseguir un canvi en la concepció estereotipada dels i de les joves sobre aquests estudis, les imatges que es facin servir han de reflectir la diversitat existent actualment entre la població adolescent, i han de recollir els seus interessos i trencar els models tradicionals de gènere.

Els estudis i les professions vinculades a les CAFE han d'oferir una imatge corporativa que reflecteixi la diversitat existent entre la població adolescent, que reculli els seus interessos i trenqui els models tradicionals de gènere

_ Objectius específics

- Diversificar la imatge corporativa de manera que s'incloguin els gustos i els interessos de la pràctica esportiva de les joves, diversificant i innovant el tipus de pràctiques i competències professionals.
- Evitar la representació estereotipada d'homes i dones en el tipus de pràctica esportiva que realitzen.
- Eliminar la imatge sexualitzada de les dones per donar a conèixer els estudis i la institució en les campanyes de comunicació.
- Fer servir un llenguatge neutre i visibilitzador, evitant els sexismes i el masculí genèric.
- Incrementar la presència de dones en les imatges per ampliar l'horitzó acadèmic i professional dels estudis.

_ Accions

a. Incorporar, visibilitzar i posar en valor els valors i les pràctiques associades tradicionalment a la cultura femenina a la imatge corporativa i a la cultura organitzativa del centre.

b. Visibilitzar les dones en els materials de difusió, així com en tots els canals de comunicació, amb un major nombre d'imatges femenines: lloc web, xarxes socials, diari de la facultat, vídeos promocionals, etc.

c. Seleccionar imatges d'homes i dones en què tant els uns com les altres practiquin una gran varietat d'activitats, intentant evitar aquelles activitats estereotipades.

d. Fomentar la presència d'imatges en què tant noies com nois siguin protagonistes de l'activitat que es desenvolupa, evitant la representació de les noies com a espectadores o en actitud passiva.

e. Excloure imatges sexualitzades de noies i nois.

f. Diversificar les imatges perquè reflecteixin les diferents sortides professionals i activitats formatives al llarg dels estudis: estudi, treball en equip, ús de les TIC, laboratori, etc.

g. Implantar una comunicació no sexista en tota la documentació interna i externa de la institució.

h. Diversificar els canals de difusió perquè noies i nois rebin la informació.

i. Crear un programa de «noies ambaixadores» en què noies universitàries formades en perspectiva de gènere facin difusió i donin a conèixer els estudis de CAFE als instituts.

j. Dur a terme activitats de promoció variades que mostrin la diversitat de continguts i sortides professionals dels estudis, evitant la focalització en les exigències físiques: salons d'ensenyament, promoció en els centres educatius, jornades de portes obertes, etc.

k. Equilibrar la participació de noies i nois en les activitats de promoció i difusió dels estudis.

l. Donar a conèixer el percentatge de nois i noies aptes en les proves d'aptitud personal del grau universitari, i desmitificar d'aquesta manera les proves, en cas que es duguin a terme.

_ Alguns exemples i recursos

Azurmendi, Ainhoa; i Elduaen, Maitane (2010). *Guía para una comunicación igualitaria en el deporte*. Vitoria-Gasteiz: Gobierno Vasco. Disponible a: <https://goo.gl/ir1FSG>

Federació Catalana de Futbol (2017). *Campanya Orgullosa* [Vídeo]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=fYc8enA6VrE>

Girls in ICT day: la Facultat d'Informàtica de Barcelona i la UPC-BarcelonaTech han dissenyat un dia de promoció dels estudis de l'àmbit tecnològic i de les enginyeries en què donen a conèixer els estudis, amb l'objectiu d'intentar apropar aquesta àrea de coneixement a les noies de 3r i 4t d'ESO. Més informació a: <http://www.fib.upc.edu/ca/secundaria/girls-ict-day>

Goldie Blox (2013). *Anunci «Princess Machine»* [Vídeo]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=IIgyVa5Xftw>

Rey, Ana; i González, Alba (2017). *El género en los ojos. Estrategias para educar con (y pese a) las fotografías de los materiales curriculares*. Vigo: Universitat de Vigo. Disponible a: http://xeneronosollos.webs.uvigo.gal/El_genero_en_los_ojos.pdf

Sterling, Debbie (2013). *Inspiring the next generation of female engineers - TEDxPSU* [Vídeo]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=FEeTLopLkEo>

_ Eix 2.

Estratègies organitzatives en les institucions educatives i de formació

Totes les institucions, siguin de l'àmbit que siguin, tenen una cultura organitzativa que regeix la manera d'actuar dels i de les professionals que en formen part. A través d'aquests mecanismes més o menys visibles, totes les institucions educatives, esportives i de formació, tot i que aparentment siguin neutres, segueixen marcades pels estereotips de gènere i la reproducció de les relacions de poder.

Per abordar-ho, cal aplicar una política integral que promogui la igualtat i la perspectiva de gènere en la investigació, la docència i les estructures de gestió i decisió de cada entitat. La *transversalitat de gènere* (*gender mainstreaming*) implica prestar atenció als mecanismes d'exclusió implícits i explícits en els currículums formatius i en el desenvolupament de la carrera acadèmica. És a dir, suposa desenvolupar una política integral i transversal en què es tinguin en compte les necessitats i els interessos de les

dones i s'eliminin les barreres —sovint invisibles i inconscients— que mantenen i reproduïxen les desigualtats de gènere en les estructures, processos i valors de les institucions.

Es tracta, doncs, d'abordar les situacions de segregació vertical i segregació horitzontal en la institució. Amb segregació vertical ens referim al fet que és més probable que els homes ocupin posicions laborals de més prestigi i estiguin més ben remunerats que les dones, les quals es troben infrarepresentades en les categories més altes de la carrera acadèmica, o fins i tot en la distribució de ponències en els congressos, etc. Amb segregació horitzontal ens referim a la concentració de dones i homes segons el lloc de feina i sector laboral com a conseqüència de la presència dels estereotips de gènere.

Desenvolupar una política integral i transversal en què s'eliminin les barreres sovint invisibles i inconscients presents a les institucions

_ Objectius específics

- Incorporar polítiques de *transversalitat de gènere* a la institució.
- Establir indicadors de diagnòstic i seguiment de la política integral per promoure la igualtat de gènere a la institució.
- Desenvolupar un pla d'acció per a la incorporació de les polítiques de gènere a la institució i promoure el compromís de tots els agents implicats.

_ Accions

a. Crear una Comissió d'Igualtat en cada centre, que vetlli per i doni suport a les polítiques de democràcia, justícia, igualtat i solidaritat a tota la comunitat universitària, així com a la prevenció de la violència de gènere.

b. Fer públic el compromís per la igualtat efectiva i el foment de la perspectiva de gènere.

c. Realitzar un diagnòstic i seguiment de la presència d'homes i dones en el conjunt de la institució (al final d'aquest document s'aporta una proposta).

d. Impulsar la coordinació entre institucions amb competències en matèria educativa, esportiva i d'igualtat per generar sinergies i concretar actuacions des de la perspectiva de gènere.

e. Vetllar per la prevenció i l'eradicació de la violència de gènere en el centre.

f. Aplicar mecanismes en els processos de selecció i promoció de personal que assegurin una presència equilibrada d'homes i dones en totes les categories de llocs.

g. Reconèixer la incorporació de la perspectiva de gènere en la docència com a mèrit en els processos d'avaluació docent.

h. Garantir que en les diferents activitats formatives, seminaris, cursos de formació, congressos i altres activitats del centre hi hagi un mínim del 40 % de dones entre el personal expert que imparteix les activitats.

i. Impulsar la presència equilibrada de dones i homes en els grups d'investigació i en cada projecte d'investigació.

j. Incorporar la perspectiva de gènere en els sistemes de garantia de qualitat dels centres.

k. Incorporar criteris d'elaboració i avaluació sota la perspectiva de gènere en el Treball de Fi de Grau (TFG) i en les Pràctiques Externes.

l. Crear una convocatòria de premis en treballs d'investigació sobre Gènere i Esport o Dones i Esport (TFG, TFM, tesis doctorals, projectes d'investigació, etc.).

m. Organitzar activitats de sensibilització en els diferents dies internacionals vinculats a la perspectiva de gènere: Dia Internacional de la Dona i la Nena en la Ciència (11 de febrer); Dia de la Dona Treballadora (8 de març); Dia Internacional contra la Violència de Gènere (25 de novembre); Dia Internacional contra l'Homofòbia, la Transfòbia i la Bifòbia (17 de maig); Dia Internacional de l'Orgull (LGBTI) (28 de juny).

n. Creació de xarxes de dones vinculades a la institució: alumnes, professores, personal administratiu i de serveis, i exalumnes.

o. Creació d'un programa de mentorització que permeti que dones que estan exercint en l'àmbit professional de l'activitat física i de l'esport donin suport a les més joves.

p. Crear un punt de consulta per al professorat o un grup de treball que proporcioni orientacions sobre com incorporar la perspectiva de gènere en el seu dia a dia i en cada assignatura.

_ Alguns exemples i recursos

Observatori per a la Igualtat de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Més informació a: <http://www.uab.cat/web/observatorio-para-la-igualdad-de-la-uab-1287729445957.html>

_ Xarxes i programes de mentorització de dones

Associació de dones investigadores i tecnològiques a Catalunya.

Més informació a: <http://www.amit-cat.org/index.html>

Projecte «Xarxes i Mentories» de la Universitat Politècnica de Catalunya -

BarcelonaTech. Disponible a: https://www.upc.edu/igualtat/equips-projectes/copy3_of_projecte-sostre-de-vidre.

Xarxa de gènere i esport: llista de distribució d'informació per correu electrònic que agrupa acadèmiques i professionals de l'AF i l'esport implicades en la promoció de la igualtat (per inscriure-s'hi, cal escriure a redgeneroydeporte@googlegroups.com)

_ Premis

Premi Dona i Esport. Ajuntament de Barcelona.

Més informació a: <http://ajuntament.barcelona.cat/donesiesport/es/>

Premis 12x12 DonaTIC, organitzat per Tertúlia Digital i SmartCAT de la Generalitat de Catalunya, amb la col·laboració de l'Observatori Dona, Empresa i Economia de la Cambra de Comerç de Barcelona. Més informació a: <https://enginyeriainformatica.cat/?p=22513>.

Premi al millor Treball de Fi de Grau sobre temes de gènere de la Universitat Pompeu Fabra. Més informació a: <https://www.upf.edu/web/igualtat/tfg-genere>

_ Dones en la ciència

Comissió Europea (2009). *Toolkit Gender in EU-funded research*. Disponible a: https://yellowwindow.com/genderinresearch/downloads/YW2009_GenderToolkit_Module1.pdf

Girela, M. José (2017). #aCienciaCerca: «Género y deporte: desigualdades invisibles y necesidades de cambio» [Vídeo]. Granada: Canal UGr. Disponible a: <http://canal.ugr.es/noticia/video-acienciacerca-genero-deporte-desigualdades-invisibles-necesidades-cambio/>

Projecte Hypatia. *¿Qué opinas? Sobre la relación entre el género y la ciencia*. Disponible a: http://www.expecteverything.eu/file/2017/06/SCHOOL_adapted_SPAIN.pdf. Más recursos a: <http://www.expecteverything.eu/hypatia/toolkit/>

Univ. del País Basc – Cátedra de Cultura Científica (2017). Bloc per donar a conèixer dones que s'han dedicat i es dediquen a la ciència. Disponible a: <http://mujeresconciencia.com/>

Verge, Tània i Cabruja, Teresa (2017). *La perspectiva de gènere a la docència i a la recerca de les universitats de la Xarxa Vives. Situació actual i reptes de futur*. Castelló de la Plana: Xarxa Vives d'Universitats. Disponible a: <http://vives.org/PU3.pdf>

_ Entitats esportives, educatives i d'igualtat

Col·laboració entre la Facultat d'Educació i Esport (secció CAFE) de la Univ. del País Basc i l'Escola per a la Igualtat i l'Empoderament de les Dones (Ajuntament de Vitoria-Gasteiz). Taller de sensibilització: «El sexismo de los hombres. Camino hacia la igualdad. Reflexiones desde la experiencia». Disponible a: <http://lisaf-soingiker.blogspot.com.es/2017/10/taller-el-sexismo-de-los-hombres.html>

Consejo Superior de Deportes (2011). *Guía para la incorporación de la perspectiva de género a la gestión deportiva local*. Madrid: Consejo Superior de Deportes – Federación Española de Municipios y Provincias. Disponible a: <http://www.csd.gob.es/csd/estaticos/myd/guia-incorporacion-perspectiva-genero.pdf>

Consejo Superior de Deportes (2012). *Guía para incorporar la igualdad en la gestión de las federaciones deportivas*. Madrid: Consejo Superior de Deportes. Disponible a: <https://goo.gl/GNN7cN>

Gobierno Vasco (2010). *Guía para incorporar la perspectiva de género en las federaciones deportivas vascas*. Vitoria-Gasteiz: Avento Consultoria - Gobierno Vasco. Disponible a: <https://goo.gl/9TRpHL>

Institut Català de les Dones (2006). *Guia per al disseny i la implantació d'un pla d'igualtat d'oportunitats a les universitats*. Barcelona: Institut Català de les Dones. Disponible a: <https://goo.gl/kgDKYh>

_ Prevenció de la violència de gènere i de l'assetjament i l'abús infantil en l'esport

CIRD – Centre per a la Igualtat i Recursos per a les Dones (2017). *Prevenció de l'assetjament i l'abús sexual i per raó de sexe a l'esport*. Disponible a: <http://ajuntament.barcelona.cat/recursospedagogics/>

NSPCC Child Protection in Sport Unit (CPSU) (2016). *Safe use of changing facilities*. Disponible a: <https://thecpsu.org.uk/resource-library/2016/safe-use-of-changing-facilities/>

Universitat d'Alacant (2017). *Código de Ética y conducta en el deporte de la Universidad de Alicante*. Disponible a: <https://web.ua.es/es/unidad-igualdad/seguimiento/piua2/deporte-eje-4-actividad-fisica-y-el-deporte-en-la-ua.html>

Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya (2015). #L'esport reacciona – Campaña contra la violència de gènere en l'esport [Vídeo]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=q4yljpLe2s8>

_ Eix 3.

El professorat: des de l'àmbit universitari als cicles formatius i a l'Educació Física de primària i secundària

El currículum universitari i no universitari té un paper fonamental en la futura transformació o reproducció de les relacions de gènere des de l'Educació Física, l'Activitat Física i l'Esport. I sens dubte, és la inclusió de la perspectiva de gènere en la formació universitària, de forma obligatòria i

al llarg de tota la seva formació, la més rellevant per transformar els models i les relacions tradicionals de gènere des de l'escola, atès que **el futur professorat pot ser l'agent de canvi clau per un futur més lliure d'estereotips i de jerarquies.**

El futur professorat pot ser l'agent de canvi clau per un futur més lliure d'estereotips i de jerarquies

_ Objectius específics

- Sensibilitzar el professorat sobre la importància d'incorporar la perspectiva de gènere en totes les àrees de coneixement.
- Evitar el biaix androcèntric en la ciència i en la formació en el camp de l'Educació Física, l'Activitat Física i l'Esport.
- Promoure la incorporació de la perspectiva de gènere en les matèries curriculars i en les estratègies pedagògiques del professorat universitari i d'ensenyament secundari.
- Incidir en l'ús no sexista del llenguatge com a eina per evitar la discriminació de les dones.

_ Accions

a. Coordinar-se amb el professorat de diferents àrees i departaments de manera que es garanteixi un treball transversal pel que fa a la perspectiva de gènere.

b. Revisar els materials curriculars de totes les assignatures per detectar possibles absències, prejudicis i estereotips: presentacions a l'aula, documentació complementària, recursos en línia, etc.

c. Establir objectius i competències específics orientats a la perspectiva de gènere en el pla docent de l'assignatura i desenvolupar-los de forma coherent al llarg de tot el currículum.

d. Incorporar coneixement, activitats i pràctiques associades tradicionalment a la cultura femenina i a les dones en cada una de les assignatures (transversalment) i mitjançant assignatures específiques (acció positiva): totes dues estratègies són imprescindibles perquè la perspectiva de gènere tingui impacte.

e. Crear un clima de respecte, col·laboració i reflexió mitjançant estratègies didàctiques que garanteixin la participació de les alumnes en totes les activitats i en fomentin l'empoderament.

f. Incorporar la perspectiva de gènere en les rúbriques d'avaluació de les tasques pròpies de cada assignatura.

g. Incloure referències bibliogràfiques escrites per dones i homes, així com literatura científica que tracti els coneixements vinculats a les dones i a la perspectiva de gènere en cada àrea.

h. Utilitzar un llenguatge inclusiu en l'expressió oral i escrita de l'activitat docent i investigadora, tal com es recomana en les diferents guies existents.

_ Alguns exemples i recursos

_ Transversalitat de gènere en la formació universitària

Bizkarra, Mariate (2016). *La perspectiva de género en los títulos de Grado de Magisterio en Vitoria-Gasteiz*. Comunicació presentada al taller «Igualdad en juego», 9-10 de juny de 2016, Barcelona. Disponible a: https://inefcgiseafe.files.wordpress.com/2016/07/bizkarra_2016_perspectiva-de-gc3a9nero-en-magisterio-vitoria.pdf

Coll-Planas, Gerard (2016). Guia pedagògica *Dibujando el género*. Vic: Universitat de Vic. Disponible a: http://www.dibgen.com/pdf/guia_pedagogica_Dibujando_el_genero.pdf. Més recursos a: <http://www.dibgen.com/index-es.html>.

Costello, Joseph T.; Bieuzen, François; i Bleakley, Chris M. (2014). Where are all the female participants in Sports and Exercise Medicine research? *European Journal of Sport Science*, 14 (8), 847-51. doi: 10.1080/17461391.2014.911354.

Emakunde (2015). *Guía para la incorporación de la perspectiva de género en el currículum y en la actividad docente de las enseñanzas de régimen especial y de formación profesional*. Vitoria-Gasteiz: Gobierno Vasco. Disponible a: http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.eus/r43-613/en/contenidos/enlace/fp/es_evalua/adjuntos/guia.pdf

Laboratorio para la igualdad en el deporte (2016). *Decálogo de acciones para mejorar nuestra docencia fácilmente desde la perspectiva de género*. Sevilla: Univ. de Sevilla.

Observatorio Vasco de la Juventud (2014). *Guía de lectura sobre jóvenes, igualdad y actividad deportiva*. Bilbao: Observatorio Vasco de la Juventud. Disponible a: <https://goo.gl/9Z2E1o>

_ Sensibilització: vocacions de futur per a les noies

Always (2014). *Campanya «Like a girl»* [Vídeo]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=XjJQBjWYDTs>

Farmamundi (2016). *Campanya «Imagina tu meta»* [Vídeo]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=nj6YXNgOlXO>

Lamm, N. (2004). *Second Graders React to Lammily and Other Fashion Dolls* [Vídeo]. Disponible a: https://www.youtube.com/watch?v=Jue_JlxnPGM (Subtítols en castellà a: <https://www.youtube.com/watch?v=sHNpJ1Gsral>).

_ Llenguatge

Guies per a l'ús no sexista del llenguatge de cada universitat, com per exemple: **Univ. Autònoma de Barcelona; Univ. de Granada; Univ. de Múrcia; Univ. del País Basc; Univ. Las Palmas de Gran Canaria; Univ. Politècnica de Madrid.**

Alfaro, Elida; Bengoechea, Mercedes; i Vázquez, Benilde (2010). *Hablamos de deporte*. Madrid: Instituto de la Mujer. Disponible a: <https://sede.educacion.gob.es/publiventa/detalle.action?cod=14857>

Lledó, Eulàlia (2009). *Guía de lenguaje para el ámbito del deporte*. Vitoria-Gasteiz: EMAKUNDE. Disponible a: <https://goo.gl/W4sf9z>

Lledó, Eulàlia (2011). *Manual de llengua per visibilitzar la presència femenina* [Llibre electrònic]. Barcelona: UFEC. Disponible a: <http://www.beat.cat/manualdellengua/sobre.html>

_ Educació física no sexista

APEFADAL (2017). *10 consejos para eliminar desigualdades de género en tus clases de Educación Física* [Document en línia]. Disponible a: <http://www.consejo-colef.es/single-post/APEFADAL-decalogo>

Bonal, Xavier (1998). *Cambiar la escuela: la coeducación en el patio de juegos*. Cuadernos para la Coeducación (Vol. 13). Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible a: <http://documentsice.uab.cat/publicacions/materialsdigitals/Cambiar-la-escuela.pdf>

Checa, Olga (2006). *Guia didàctica per al professorat: Una proposa didàctica per a la sensibilització i la formació del professorat*. Catalunya: Barcelona. Disponible a: <http://www.xtec.cat/sgfp/llicencies/200607/memories/1579a.pdf>

Fernández, Emilia; Camacho, M. José; Vázquez, Benilde; Blández, Júlia; Mendizábal, Susana; Rodríguez, M. Isabel; Sánchez Bañuelos, Fernando; Sánchez Sánchez, Mauro; i Sierra, M. Ángel (2010). *Guía PAFIC para la Promoción de la Actividad Física en Chicas*. Madrid: Consejo Superior de Deportes - Instituto de la Mujer del Ministerio de Igualdad. Disponible a: http://www.csd.gob.es/csd/estaticos/myd/CarreraMujer/GUIA_PAFIC.pdf

Vázquez, Benilde i Alvarez, Gonzalo (eds.) (1990). *Guía para una educación física no sexista*. Madrid: Ministeri d'Educació i Ciència. Disponible a: <https://goo.gl/yhb9Qy>

_ Indicadors per a la perspectiva de gènere

A continuació s'estableixen els indicadors per el diagnòstic inicial i el seguiment de la perspectiva de gènere en el centre de formació, dividits en tres blocs: Estructura i Organització, Docència, i Investigació

_ Estructura i organització

L'anàlisi d'aquests indicadors permet observar la possible existència de segregació vertical i/o horitzontal. Si en algun dels indicadors, un col·lectiu representa menys del 30%, cal prendre mesures de correcció.

ALUMNAT	Núm. de noies i nois que sol·liciten realitzar els estudis; núm. d'alumnes que ingressen en els diferents estudis que imparteix la institució; núm. d'alumnes que acaben els estudis.
PROFESSORAT	Núm. de professores i professors de cada nivell acadèmic; núm. de professores i professors en cada àrea de coneixement o departament.
PERSONAL D'ADMINISTRACIÓ I SERVEIS	Núm. d'homes i dones en cada àrea; núm. d'homes i dones en càrrecs de responsabilitat.
CÀRRECS DIRECTIUS	Núm. d'homes i dones en càrrecs de presa de decisions.
FORMACIÓ	Núm. d'actuacions per formar sobre la incorporació de la perspectiva de gènere en els estudis i en la investigació; núm. d'assistents.
IMATGE CORPORATIVA	Núm. d'homes i dones en les accions i materials de promoció de l'entitat; núm. d'homes i dones en situacions estereotipades i no estereotipades; núm. d'actuacions de promoció específica cap al col·lectiu femení
AVALUACIÓ I SEGUIMENT	Núm. d'accions d'avaluació i seguiment; núm. de persones implicades; núm. de canvis introduïts.

_ Docència

ASSIGNATURES ESPECÍFIQUES	Núm. d'assignatures específiques sobre perspectiva de gènere en els diferents estudis que s'imparteixen; tipologia (obligatòria-optativa); núm. de crèdits.
ASSIGNATURES que inclouen la perspectiva de gènere de forma integral	Núm. d'assignatures que inclouen la perspectiva de gènere en tots els apartats de la fitxa docent; núm. de rúbriques que inclouen la perspectiva de gènere; núm. d'assignatures que inclouen la perspectiva de gènere des d'una perspectiva crítica; núm. de professors i professores implicats en aquestes assignatures; núm. de reunions de coordinació de l'enfocament transversal de la perspectiva de gènere.
TFG i TFM	Núm. de TFG sobre temàtiques vinculades a la perspectiva de gènere; núm. de TFG que inclouen la perspectiva de gènere en el seu desenvolupament.

_ Investigació

PROJECTES	Núm. de projectes sobre temàtica vinculada a la perspectiva de gènere; núm. de projectes amb mostres que inclouen participants homes i dones; núm. d'homes i dones a cada projecte.
GRUPS D'INVESTIGACIÓ	Núm. d'homes i dones a cada grup d'investigació; núm. d'homes i dones que coordinen grups d'investigació; núm. de grups d'investigació que incorporen la perspectiva de gènere en les seves línies d'investigació.
TESIS DOCTORALS	Núm. de tesis doctorals sobre la temàtica; núm. de tesis doctorals que inclouen la perspectiva de gènere en el seu desenvolupament.
DIVULGACIÓ CIENTÍFICA	Núm. d'homes i dones en les ponències principals; núm. d'homes i dones assistents; temes inclosos en els congressos i jornades vinculats a la perspectiva de gènere; existència d'un premi, reconeixement o mecanisme de visibilització dels estudis sobre la temàtica.

Bibliografia

Anguita, Rocío i Torrego, Luís (2009). Género, educación y formación del profesorado. Retos y posibilidades. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 64(23), 17-25.

Aristizabal, Pilar i Vizcarra, Mª Teresa (2012). Illustration of gender stereotypes in the initial stages of teacher training education. *Education*, 2(7), 347-355. doi: 10.5923/j.edu.20120207.19.

Donoso, Trinidad i Velasco, Anna (2013). ¿Por qué una propuesta de formación en perspectiva de género en el ámbito universitario? *Professorat. Revista de currículum y formación del profesorado*, 17(1), 71-88.

Fontecha, Matilde (2006). *Intervención didáctica desde la perspectiva de género en la formación inicial de un grupo de docentes en Educación Física*. Tesis doctoral. Univ. del País Basc. Disponible a: <https://addi.ehu.es/bitstream/handle/10810/7140/FontechaMirandaMatildeTD.pdf;jsessionid=48BA79280437678CFE68C3CD11F9238E?sequence=12>

García Ferrando, Manuel; i Llopis, Ramon (2017). Estructura social de la práctica deportiva. A Manuel García Ferrando, Núria Puig, Francisco Lagardera, Ramon Llopis i Anna Vilanova (coord.). *Sociología del deporte* (p. 39-68) (4a ed.). Madrid: Alianza editorial.

Serra, Pedrona. (2016). *La perspectiva de género en los estudios de Ciencias de la Actividad Física y el Deporte*. Tesis doctoral. Univ. de Barcelona - INEFC. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10803/402513>

Serra, Pedrona; Soler, Susanna; Prat, Maria; Vizcarra, Mª Teresa; Garay, Beatriz; i Flintoff, Anne (2016). The (in)visibility of gender knowledge in the Physical Activity and Sport Science degree in Spain. *Sport, Education and Society*, 1-15. doi: 10.1080/13573322.2016.1199016

Serra, Pedrona; Vizcarra, María Teresa; Garay, Beatriz; Prat, Maria, i Soler, Susanna (2016). Discursos de género: una mirada crítica a las Ciencias de la Actividad Física y el Deporte. *Movimento*, 22 (3), 821-834. Disponible a: <http://www.seer.ufrgs.br/index.php/Movimento/article/viewFile/56959/38852>

Verge, Tânia, i Cabruja, Teresa (2017). *La perspectiva de gènere a la docència i a la recerca de les universitats de la Xarxa Vives. Situació actual i reptes de futur*. Castelló de la Plana: Xarxa Vives d'Universitats. Disponible a: <http://vives.org/PU3.pdf>

